

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

**на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 «Туризм»**

за освітньою програмою «Економіка та організація туристичної діяльності»

на тему:

«Організація і регулювання транспортних послуг в туристичній діяльності»

Виконавець:
студент ФМЕ
Білецька В. Р.

/підпис/

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бедрадіна Г. К.

/підпис/

ОДЕСА – 2023

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В ХХІ столітті туризм перетворився на масовий вид діяльності та одне з основних джерел доходу низки країн світу. Кількість подорожуючих у світі має тенденцію до постійного зростання, одночасно розвиваються супутні виробництва та галузі сфери обслуговування туристів. До однієї з таких галузей належить транспортне обслуговування туризму.

Транспортні послуги – це один із основних видів обслуговування в туризмі. На них припадає і основна частка ціни туру (40-60%). Під час організації подорожей туристичними підприємствами застосовуються різні види транспорту. Значна частка у загальній масі транспортних послуг належить авіаційному транспорту, але широко використовуються й інші види транспорту – морський, водний, залізничний і майже повсюдно автомобільний.

При цьому, послуги перевезення та інші транспортні послуги присутні у різних складових туристського продукту. Насамперед це перевезення з місця відправлення в місце призначення та трансфер перевезення туристів до об'єкта призначення, транспортні послуги на місці (найчастіше екскурсійні). Надання транспортних послуг та транспортних засобів може бути включено до складу туру, зарезервовано організатором туризму та надано туристу за плату на місці. Турист може самостійно купити такі послуги у місці перебування або користуватися ними, коли засоби перевезення виступають товаром, об'єктом оренди, об'єктом та засобом атракції тощо. Вибір транспортних засобів під час здійснення туристичних подорожей визначається рейтингом їх популярності, ступенем розвитку транспортної системи, видом подорожей, протяжністю маршруту, добробутом населення, тарифами, туристично-рекреаційними ресурсами, національними традиціями та іншими факторами.

Слід відзначити, що на теоретичному та практичному рівнях вивченням питань, що пов'язані з процесом організації та регулювання транспортних послуг в туристичній діяльності займалися такі науковці, як В. Я. Брич, Г. І. Гапоненко, В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк, І. В. Давиденко, А. В. Зарубіна, В. Ф. Кифяк, А. С. Кусков, В. М. Лисий, І. С. Лукасевич-Крутник, О. Б. Моргулець, Д. І. Москвіна, Т. І. Олешко, О. Я. Осипова, І. М. Писаревський, О. В. Пікулик, Г. В. Подвальна, В. А. Познаховський, Д. О. Пруненко, О. Р. Раковська, К. Ю. Редько, О. Р. Роїк, В. І. Семенюк, Є. М. Сич, О. О. Соловійова, Д. П. Стригунова, Л. М. Ткачук, Т. В. Шелеметьєва, Л. Ю. Яцківський та низка інших фахівців туристичного і транспортного менеджменту, теорії та практики організації туристичних перевезень.

Метою дослідження є сутність та особливість організації та регулювання транспортних послуг в туристичній діяльності.

Основні завдання:

- 1) розглянути транспортні послуги в якості засобу організації туристичної діяльності;
- 2) охарактеризувати специфіку регулювання надання транспортних послуг в туризмі на національному та міжнародному рівні
- 3) провести оцінку сучасних тенденцій розвитку туристичної галузі в Україні;
- 4) проаналізувати транспортну галузь України в аспекті туристичних перевезень;

- 5) описати вплив війни на транспортне забезпечення туристичної діяльності;
- 6) з'ясувати перспективні напрями організації транспортного обслуговування туризму в повоєнній Україні;
- 7) обґрунтувати роль держави у розвитку транспортного забезпечення туристичної індустрії в повоєнній Україні.

Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі є процес організації та регулювання транспортних послуг в туристичній сфері.

Предметом дослідження в кваліфікаційній роботі виступають теоретичні та науково-практичні засади організації і регулювання транспортних послуг в туристичній діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та визначених завдань в кваліфікаційній роботі використана система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: системний аналіз та синтез, метод ключових понять, класифікація, індукція та дедукція (під час дослідження теоретичних засад організації та регулювання транспортних послуг в туристичній сфері); статистичний аналіз, порівняння, графічний та табличний методи (під час аналізу стану надання транспортних послуг в сфері туризму в сучасних умовах); методи наукової абстракції, конкретизації та узагальнення (під час обґрунтування перспектив організації та регулювання транспортних послуг в туристичній діяльності).

Інформаційна база дослідження навчальні посібники та монографії вітчизняних та зарубіжних авторів в сфері туризму і транспорту, наукові статті періодичної літератури, національні та міжнародні нормативно-правові акти, інтернет ресурси, дані Державної служби статистики України, а також власні дослідження.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 93 найменувань та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні засади організації та регулювання транспортних послуг в туристичній сфері**» розглянуто транспортні послуги як засіб організації туристичної діяльності; розглянуто регулювання надання транспортних послуг в туризмі на національному та міжнародному рівні.

1.1 Роль транспортних послуг в процесі організації туристичної діяльності визначається тією функцією, яку вони мають виконувати. З цієї точки зору для реалізації туризму транспортні послуги можуть забезпечувати різні напрямки.

Так, доставка туристів у DESTИНАЦІЮ може проводитись за допомогою послуг різних видів транспорту – повітряного, залізничного, автомобільного, водного. Вибір послуг того чи іншого виду транспорту залежить від наступних чинників: віддаленості пункту призначення; швидкості доставки; вартості перевезення; комфортабельності транспортного засобу; бажаного ступеня інформативності подорожі; можливості зупинки в дорозі за власним бажанням; наданих пільг; можливості провезення певної кількості багажу; сезону (часу) року; безпеки перевезення та ін.

Сьогодні транспортні засоби активно використовуються в туристській діяльності в якості засобів розміщення. При цьому їх можна умовно поділити на нестационарні, що пропонують ночівлю та харчування під час перевезення (поїзди, морські, річкові круїзні судна, літальні апарати), і стаціонарні – які тривалий час стоять на одному місці та використовуються як готелі – це ботелі, флотелі, ротелі та флайтелі.

1.2 Відносини, які пов'язані з діяльністю транспорту в цілому, регулюються в Україні загальним законодавчим актом «Про транспорт», який обґрунтовує юридичні, організаційні, економічні та соціальні засади функціонування транспорту в державі. Базисні основи цивільно-правового регулювання надання транспортних послуг в туризмі традиційно визначає Цивільний кодекс України (глава 64 «Перевезення», ст. ст. 908-928), які зводяться до того, що загальні умови надання транспортних послуг визначаються транспортними статутами та кодексами, а також іншими законами та правилами, що видаються відповідно до них (ч. 2 ст. 908 ЦК України). При цьому умови перевезення туристів різними видами транспорту, а також відповідальність сторін за таке перевезення, мають регламентуватися відповідним договором (ч. 3 ст. 908 ЦК України).

На міжнародному рівні автомобільні послуги з перевезення туристів регулюється Женевською міжнародною конвенцією від 1 березня 1973 року, яка ще називається Конвенцією про договір міжнародного автомобільного перевезення пасажирів і багажу [**Error! Reference source not found.**]. У цьому документі надаються визначення основних понять, перераховані необхідні для здійснення міжнародного автоперевезення транспортні документи, визначено права та обов'язки, а також відповідальність пасажирів та перевізника.

У другому розділі «*Аналіз стану надання транспортних послуг в сфері туризму в сучасних умовах*» здійснена оцінка сучасних тенденцій розвитку туристичної галузі в Україні; проведений аналіз транспортної галузі України в аспекті туристичних перевезень; проаналізовано вплив війни на транспортне забезпечення туристичної діяльності.

2.1 До середини 2019 року в усьому світі, і в Україні у тому числі, спостерігалася стійка тенденція зростання попиту на туристичні послуги. В звіті The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019 передбачалося, що найпопулярнішими видами туризму у 2020 році будуть круїзи, екологічний, пригодницький та тематичний туризм; кількість туристів зросте до 1,6 мільярда людей за рік; доходи від туризму зростуть до 2000 мільйонів доларів.

В Україні, за оцінками К. Ю. Редько, до 2016 року спостерігався занепад туристичної галузі. З 2014 року цей занепад був обумовлений в значній мірі окупацією Криму та військовими діями на переважній частині Донецької та Луганської областей.

Проте з 2016 року ситуація почала виправлятися. Туристичні потоки до Єгипту та Туреччини відкрили нові можливості для зовнішнього туризму, а активізація бізнес-зусиль приватних підприємців привела до того, що внутрішній туризм почав займати в структурі туристичних послуг України близько 64%.

Дійсно, до 2019 року внесок туризму в Україні до ВВП складав 1,5% і мав

тенденцію до зростання. Хоча внесок туристичної індустрії у світовий ВВП у 2019 році становив 10,4%. Тобто Україна за розвитком туризму була далеко за межами світових тенденцій.

Вчена А. В. Зарубіна, аналізуючи туристичні тенденції, відзначає, що до 2020 року Україну відвідувало 13-15 млн. гостей.

2.2 Транспортне забезпечення включає весь спектр дій, пов'язаних з переміщенням туристів («до», «у процесі» та «після»). У свою чергу, транспортне обслуговування представляє весь спектр дій тільки в ході переміщення («у процесі»).

Транспортні послуги в туризмі складають значну частку витрат на туристичний продукт. За окремими даними в структурі вартості туристичного продукту частка транспортних послуг у структурі ціни туру становить від 20 до 60 % [**Error! Reference source not found.**, с. 76].

Вибір транспорту зумовлений низкою факторів:

- вартість перевезення;
- можливість здійснення комбінованих перевезень;
- ступінь розвитку транспортної мережі;
- транспортна доступність туристичних дестинацій;
- безпека перевезень;
- наявність страхування перевезення;
- наявність системи бронювання квитків;
- мобільність транспортного засобу;
- тривалість транспортування;
- сезонний характер роботи окремих видів транспорту;
- тривалість зупинки під час руху;
- умови харчування;
- рівень комфорту;
- тощо.

2.3 В Україні за перший рік повномасштабної війни кількість перевезених пасажирів – автомобільним, авіаційним, залізничним та міським електротранспортом (трамваї, метро, тролейбуси) – впала майже на 40%. Причому кількість перевезених пасажирів почала зменшуватися вже з лютого: того місяця було перевезено 151,5 млн осіб, що на 27,8% менше, ніж 2021-го. Найсильніше падіння обсягу пасажирських перевезень було у березні: перевезли лише 63,6 млн осіб – мінус 72% порівняно з роком раніше. У квітні скорочення обсягу пасажирських перевезень становило 57%, у травні – 54,5%, у червні – 45,7%, у липні – 42,8%, у серпні – 38,2%, у вересні – 36,5%, у жовтні – 33,5%, у листопаді – 37,3%, у грудні – 37,2%

У третьому розділі «*Перспективи організації та регулювання транспортних послуг в туристичній діяльності*» розглянуто напрями організації транспортного обслуговування туризму в повоєнній Україні; визначено роль держави у розвитку транспортного забезпечення туристичної індустрії в повоєнній Україні.

3.1 З метою ефективного обслуговування туристичної галузі авіаційним транспортом в повоєнній Україні необхідно буде вжити ряд заходів:

- 1) приведення інфраструктури авіаційного транспорту у відповідність із

міжнародними вимогами;

2) оновлення парку повітряних суден, модернізація існуючих;

3) підвищення якості обслуговування пасажирів в аеропортах та на борту повітряних суден;

4) зниження вартості перевезень: розробка гнучкої тарифної політики на послуги авіатранспорту;

5) збільшення кількості чартерних авіарейсів, залучення до роботи в Україні Low-Cost авіакомпаній та підвищення конкуренції на ринку авіаперевезень.

В післявоєнній Україні залізничний транспорт буде мати значний потенціал і буде цікавий для туризму не тільки можливостями звичайного перевезення туристів як пасажирів регулярними залізничними потягами, а й можливостями організації залізничних турів.

Україна має багато міст та об'єктів туристського інтересу і одну із самих розвинутих мереж залізниць у світі, яка дозволяє відвідати переважну більшість таких міст і об'єктів за допомогою залізничних потягів. Крім того, слід відзначити, що рухомий склад залізниць України та об'єкти залізничної інфраструктури мають цікаву історію і значний інтерес для туристів.

Організація залізничних турів у спеціалізованому рухомому складі є одним з перспективних напрямів розвитку туризму в післявоєнній Україні, так як мережа залізниць України дозволяє створити досить багато туристських маршрутів, оптимальним чином організувати пересування туристів і відвідування ними міст і об'єктів.

Автомобільний вид транспорту є єдиним видом транспорту який може повністю реалізовувати логістичний принцип «від дверей до дверей» в перевезенні пасажирів, що є надзвичайно привабливим для туризму. Ця особливість автомобільного транспорту створила умови використання його при організації автобусних турів, а також під час трансферу та обслуговування програмних заходів. Розвиток автомобілебудування, зростання доходів населення робить автомобілі все більш доступними для різних категорій населення, що, в свою чергу, сприяє зростанню популярності подорожей особистим транспортом і відкриває нові перспективи для виїзного, в'їзного та внутрішнього туризму.

В останні роки виробники транспортних засобів запропонували багато нових цікавих розробок для індивідуального переміщення. Так значного удосконалення отримало виробництво велосипедів, моторолерів, мотоциклів. З'явилися принципово нові транспортні засоби трицикли, квадрацикли. Надзвичайно цікаві перспективи має електрифікація таких транспортних засобів і поява електровелосипедів, електроскутерів, трициклів та квадрациклів на електричній тязі, електросамокатів, моноколів, тощо.

Україна має водне сполучення з іншими країнами, що створює передумови не тільки для внутрішніх, а й для міжнародних перевезень туристів водним транспортом. У майбутньому розвитку пасажирських перевезень морським транспортом України буде сприяти велика кількість курортів і туристських баз на узбережжі Чорного та Азовського морів.

Особливої уваги заслугоує використання для транспортного обслуговування

туристів таких транспортних засобів як катерів, яхт та інших невеликих водних транспортних засобів для організації морських та річкових прогулянок та екскурсій. Збільшення обсягів транспортних послуг такими транспортними засобами в повоєнній Україні буде сприяти розвитку в'їзного та внутрішнього туризму.

3.2 В повоєнній Україні для досягнення максимальної ефективності транспортного обслуговування в туризмі потрібна скоординована робота двох потужних галузей економіки – туризму і транспорту. Ця взаємодія не можлива без участі держави через розробку програм розвитку обох галузей.

Як згадувалося раніше, для максимальної ефективності використання можливостей транспорту в туризмі, розробки і впровадження залізничних, морських, річкових круїзів та автотранспортних турів доцільно створення спеціалізованого туроператора. Існують різні варіанти організації таких туроператорів і розподілу власності на транспортні засоби. Так, такі туроператори можуть бути створені як повністю самостійні туристські підприємства, так і підприємства, які є структурними підрозділами Міністерства інфраструктури України. Такі туроператори можуть мати власні транспортні засоби або їх орендувати. Організація роботи таких туроператорів має декілька різноманітних варіантів.

Але, на нашу думку, найбільш раціональний варіант для України полягає у створенні одного туроператора з організації транспортних турів в складі Міністерства інфраструктури України. Створення такого туроператора саме у складі Міністерства інфраструктури дозволить найбільш ефективно розробляти, просувати і реалізовувати транспортні подорожі, найбільш оптимально використовувати існуючий рухомий склад, а також розподілити інвестиції в нові спеціалізовані транспортні засоби для туристської галузі та найбільш раціонально інтегрувати можливості різних видів транспорту для потреб туризму.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Транспортні послуги – це важлива складова туристичної індустрії та невід'ємна частина туристичного продукту. За допомогою транспортних послуг туристичний продукт доводиться до кінцевого споживача. Кожен тип транспортних послуг має свої переваги та недоліки, але при цьому всі їх види переслідують головну мету – найбільш повне задоволення потреб туристів. Транспортні послуги як засіб організації туристичної діяльності реалізуються в наступних напрямках: допомагають здійснювати перевезення туристів з одного пункту до іншого, в тому числі трансфером; беруть участь в екскурсійному обслуговуванні туристів; є основою маршрутних та програмних турів; виступають елементом розваги в місцях масового відпочинку та складовою прокатного бізнесу; входять до комплексу послуг міської транспортної структури; беруть участь в допоміжному технічному обслуговуванні під час переміщення туристів; виступають об'єктом туристичного інтересу; надаються в стаціонарних та пересувних транспортних засобах розміщення.

2. Регулювання надання транспортних послуг в туристичній індустрії здійснюється за допомогою нормативно-правових актів як національного рівня (згідно українського законодавства на відносини з перевезення туристів поширюються

загальні положення щодо регулювання транспортних відносин), так й міжнародного рівня (транспортне законодавство ЄС, міжнародні угоди та конвенції).

3. Проведений аналіз розвитку туристичної галузі дозволив зробити висновок про те, що до 2016 року спостерігалось погіршення ефективності туристичної діяльності, викликане наслідками подій в 2014 році. В подальшому до 2019 року обсяги надання туристичних послуг зростали. Пандемія 2019 року привела до скорочення кількості гравців на туристичному ринку, зменшення обсягів наданих туристичних пакетів та скорочення їх вартості. Погіршення відбувалося як в сегменті внутрішнього так і зовнішнього туризму. Перші ознаки відновлення туристичної галузі проявилися в 2021 році. Проте з початком 2022 року ситуація значно погіршилася в результаті початку воєнних дій на території України. Це привело до згортання туристичної діяльності, втрати туристичної інфраструктури, зменшення до мінімум туристичних потоків. Не зважаючи на це, з середини 2022 року почалося поступове відновлення внутрішнього туризму на Західній Україні та у великих містах, що віддалені від військових дій. Сьогодні обговорюються напрямки виведення туристичної галузі з глибокої кризи.

4. Для розвитку туристичної галузі в Україні особливе значення має транспорт та його інфраструктура. Транспортне забезпечення туризму включає весь спектр дій, пов'язаних з переміщенням туристів, а транспортне обслуговування – представляє весь спектр дій тільки в ході переміщення. Транспортні послуги суттєво впливають на вартість туристичної послуги. Вибір транспорту залежить і від багатьох інших чинників. В Україні туристичні послуги обслуговуються різними видами транспорту: повітряним, залізничним, автомобільним, водним. Виїзний та в'їзний туризм віддає перевагу повітряному транспорту. В Україні до пандемії коронавірусу на ринок повітряних перевезень активно заходили лоукостери, що привело до значного зростання туристичних послуг, будівництва додаткової інфраструктури. Внутрішній туризм віддає перевагу автомобільному транспорту – головною проблемою в Україні була низька якість дорожнього покриття значної частини автомобільних доріг. Активно використовується для туристичного обслуговування і залізничний та водний транспорт. Україна має потужну мережу залізничних колій, які сполучають різні країни та утворюють транзитні шляхи, що дозволяє перевозити значну кількість пасажирів. Морський та водний транспорт має дещо менший вплив на розвиток туризму. Проте у нього значні перспективи розвитку.

5. Війна здійснила негативний вплив не тільки на туризм, а й на транспорту сферу, яка його обслуговує. Ці дві взаємозалежні сфери з 24 січня 2022 року суттєво зменшили обсяги послуг. В транспортній сфері змінилася структура транспортних послуг. Взагалі перестав функціонувати повітряний транспорт, який обслуговував міжнародний туризм, що було пов'язано з закриттям польотів над територією України; та водний транспорт, особливо морський, що було обумовлене блокадою Чорного моря зі сторони Росії. Автомобільний та залізничний транспорт значно перекваліфікувався на евакуацію населення. Проте з розвитком подій поступово ці два види транспорту почали відновлювати обслуговування туристів. По мірі адаптації туристичного бізнесу, адаптувалися і автоперевізники. Зменшення обсягів пасажироперевезень, зростання цін на квитки посилює конкуренцію на що відреагувала держава, яка запровадилася низку заходів для активізації автобусних

перевезень. У підсумку їх обсяги почали зростати. При цьому спостерігається нерівномірність цих послуг по території України. Основним видом транспорту під час війни для внутрішнього туризму став залізничний. Він дозволяв долати значні відстані в Україні та вирішувати проблеми медичного, ділового, культурного та інших видів туризму.

6. Про розвиток туризму та організацію належного транспортного обслуговування туристичної індустрії може йти мова тільки за умови закінчення війни та перемоги в ній України. Так, після закінчення війни авіаційний транспорт відіграватиме важливу роль у здійсненні міжнародного сполучення України, особливо на заході, сході та півдні держави. В післявоєнній Україні перспективними видами транспорту для туристів може стати морський і річковий види транспорту. Особливої уваги заслугове використання для транспортного обслуговування туристів таких транспортних засобів як катерів, яхт та інших невеликих водних транспортних засобів для організації морських та річкових прогулянок та екскурсій. Збільшення обсягів транспортних послуг такими транспортними засобами в повоєнній Україні буде сприяти розвитку в'їзного та внутрішнього туризму.

7. Туристична транспортна логістика в післявоєнний період буде залежати від відбудови транспортних шляхів, аеропортів, мостів. Вирішальну роль в цій відбудові має відігравати держава. В повоєнній Україні для досягнення максимальної ефективності транспортного обслуговування в туризмі потрібна скоординована робота двох потужних галузей економіки – туризму і транспорту. Після війни для максимальної ефективності використання можливостей транспорту в туризмі, розробки і впровадження залізничних, морських, річкових круїзів та автотранспортних турів доцільно створення спеціалізованого туроператора в якості структурного підрозділу Міністерства інфраструктури України.

АНОТАЦІЯ

Білецька В. Р., «Організація і регулювання транспортних послуг в туристичній діяльності»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 «Туризм»
за освітньою програмою «Економіка та організація туристичної діяльності»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2023 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження в роботі є процес організації та регулювання транспортних послуг в туристичній сфері.

В роботі розглянуті транспортні послуги в якості засобу організації туристичної діяльності. Охарактеризована специфіка регулювання надання транспортних послуг в туризмі на національному та міжнародному рівні.

Проведено оцінку сучасних тенденцій розвитку туристичної галузі в Україні. Проаналізовано транспортну галузь України в аспекті туристичних перевезень. Визначено вплив війни на транспортне забезпечення туристичної діяльності.

В роботі виявлені перспективні напрямки організації транспортного обслуговування туризму в повоєнній Україні. Обґрунтована роль держави у розвитку транспортного забезпечення туристичної індустрії в повоєнній Україні.

Ключові слова: туристична діяльність, транспортні послуги, тенденції розвитку, туризм в повоєнній Україні.

ANNOTATION

Biletska V. R., "Organization and regulation of transport services in tourism activities",
qualification work for obtaining a bachelor's degree
in the specialty 242 "Tourism", according to the educational program
"Economy and organization of tourist activity"
Odesa National University of Economics
m. Odesa, 2023

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of research in the work is the process of organizing and regulating transport services in the tourism sector.

The work considers transport services as a means of organizing tourism activities. The specifics of regulation of transport services in tourism at the national and international levels are characterized.

An assessment of current trends in the development of the tourism industry in Ukraine is made. The transport industry of Ukraine in terms of tourist transportation is analyzed. The influence of the war on the transport provision of tourist activities is determined.

The paper identifies promising areas of organization of transport services for tourism in post-war Ukraine. The role of the state in the development of transport services for the tourism industry in postwar Ukraine is substantiated.

Keywords: tourist activity, transportation services, development trends, tourism in postwar Ukraine.